

กลยุทธ์การบริหารการศึกษายุคใหม่ในทัศนะพระพุทธศาสนา Modern Education Administration Strategy in the Buddhist Perspective

พระครูวินัยธรรมศักดิ์ สุจิตโต (ธมทรัพย์)^๑

บทคัดย่อ

กลยุทธ์การบริหารการศึกษาเป็นแนวทางในการกำหนดการบริหารการศึกษาของผู้บริหาร และต้องควบคู่ไปกับหลักพุทธธรรมในพุทธศาสนา ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้นผู้บริหารที่จะประสบผลสำเร็จและดำเนินการบริหารการศึกษาไปตามกลยุทธ์ที่วางไว้นั้นต้องประกอบด้วยหลักพุทธธรรมในพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น ผู้บริหารที่ครองใจคนได้จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารการศึกษาอย่างแท้จริง

กลยุทธ์การบริหารการศึกษาอาศัยหลักทฤษฎีอย่างเดียวยังไม่เพียงพอสำหรับการขับเคลื่อนงานบริหารสถานศึกษา จำเป็นต้องอาศัยหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ปฏิบัติงานของผู้บริหารมีความสุขได้รับการยกย่องนับถือ ซื่อสัตย์อย่าง การบริหารวิชาการ ใช้หลักอิทธิบาท ๔ การบริหารงานบุคคล อาศัยหลักพรหมวิหาร ๔ การบริหารงบประมาณ ใช้หลักสุจริต และการบริหารงานทั่วไป ใช้ศีล ๕ บูรณาการในการบริหารสถานศึกษาให้การทำงานมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลที่ดี

คำสำคัญ : กลยุทธ์, การบริหารการศึกษายุคใหม่, พระพุทธศาสนา.

^๑หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Abstract

Strategies in education administration were the guideline for the executives in education administration and the administration must go together with the Buddhist principles. In the Buddhist perspective, the administrators who would succeed in work and manage the organizations to the target strategy must be accomplished with Buddhist principles, such as the Five Precepts, Brahmavihara Dhamma, Samgahavatthu Dhamma. The education administrators who could win heart and soul of people were the real successful administrators.

Only theory of education administration strategy was not sufficient to mobilize the institution administration. It needs the Buddhist principles as a tool to help the executives in their administration with happiness, praise and respect from others. For example, Iddhipada principles are applied in academic administration, Brahmaviha Dhamma in personnel administration, Sucarita principles in budget administration, and the Five Precepts in general administration general administration.

Keywords: strategy, Modern education management, Buddhism

บทนำ

กลยุทธ์การบริหารเป็นศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินงานของผู้บริหาร เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กร ซึ่งการกำหนดแนวทางและทิศทางในการดำเนินงานนั้น จำเป็นจะต้องวิเคราะห์และประเมินปัจจัยต่างๆ ที่เกิดจากสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร เพื่อกำหนดวิธีการทำงานเพิ่มเติมจากเดิม หรือที่เรียกว่า “กลยุทธ์” พร้อมทั้งจัดทำกิจกรรม แผนงาน หรือโครงการ สอดคล้องในแต่ละกลยุทธ์ เพื่อเป็นแนวทางขององค์กรที่จะสามารถบรรลุวิสัยทัศน์และเป้าหมายที่กำหนดไว้สูงสุด

การบริหารกลยุทธ์เชิงพุทธเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับงาน องค์กร ผู้ร่วมงานและผู้นำ สิ่งที่สำคัญที่หน่วยงานจะขาดไปไม่ได้ คือ บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำ หัวหน้า หรือผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานนั้น ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดำเนินงานทั้งหมดของหน่วยงาน เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ในแทบทุกองค์การหลักการบริหารงานสมัยใหม่จะเน้นไปทางเทคนิค รูปแบบกระบวนการบริหารในเชิงระบบ ซึ่งเป็นแนวทางในการบริหารงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในบริบทในโลยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากผู้บริหารได้นำหลักพุทธธรรม คำสอนทางพระพุทธศาสนา เข้ามาประกอบ ประยุกต์ใช้ควบคู่กับการบริหารงานสมัยใหม่ โดยความสอดคล้องและบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างสมดุลแล้ว ถือว่าเป็นการบริหารงานแนวใหม่ เข้าสู่การบริหารงานในมิติใหม่ “คนเป็นสุข งานสมบูรณ์” และการบริหารเชิงพุทธตามหลักพุทธธรรม หมายถึง ศิลปะในการทำในสิ่งต่างๆ ให้เป็นผลสำเร็จ โดยผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะให้ผู้ปฏิบัติทำงานให้จนสำเร็จ ตาม

จุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารได้ตั้งใจไว้ เป็นกระบวนการในการใช้ศาสตร์และศิลป์ของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมหรืองานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ร่วมกันโดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหารเป็นปัจจัยอย่างประหยัดและให้เกิดประโยชน์สูงสุดผู้บริหารจะบริหารงานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้นั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎีและหลักการบริหารเพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการทำงาน สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมจึงพูดได้ว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จ คือผู้ที่สามารถประยุกต์เอาศาสตร์การบริหารไปใช้ได้อย่างมีศิลปะนั่นเอง

การบริหารคลุมถึงหน้าที่ในการบริหารอันประกอบด้วยการวางแผนการจัดองค์การการสั่งการหรือการมอบหมายงานการประสานงานการรายงานและการงบประมาณ นอกจากนี้ องค์ประกอบที่สำคัญของการบริหารจะประกอบด้วยวัตถุประสงค์ที่แน่นอนทรัพยากรในการบริหารมีความประสานระหว่างกันและประสิทธิภาพประสิทธิผลในการบริหารงาน ซึ่งแนวคิดเหล่านี้จะครอบคลุมไปถึงการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการบริหารเชิงกลยุทธ์การบริหารเชิงกลยุทธ์ และส่งผลถึงความเป็นผู้นำ ภาวะผู้นำ มิมีติดมอดได้หลายมุม พระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายเถรวาทและฝ่ายมหายาน ต่างมีแนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร ซึ่งปรากฏอยู่ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และเป็นสิ่งสำคัญและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับสังคมส่วนรวมได้อย่างยั่งยืน

การนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ

แผนกลยุทธ์เป็นการกำหนดแนวทางในการบริหารให้เกิดความประสบความสำเร็จ มีนักวิชาการได้ให้เสนอการนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ ได้แก่

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (๒๕๔๔: ๑๐๕) ได้เสนอหลักการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์เป็นพื้นฐานของกระบวนการเชิงกลยุทธ์เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า องค์กรจะประสบความสำเร็จตามที่ได้วางประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ ๑ : การวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ เป็นพื้นฐานของกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า องค์กรจะประสบความสำเร็จตามที่ได้วางไว้ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน

๑) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกองค์กร คือ การวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคม อุตสาหกรรม และธุรกิจที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยพิจารณาถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อหาข้อสรุปว่า ถ้าการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมส่งผลกระทบต่อองค์กรในเชิงบวกถือว่าเป็นโอกาส แต่ถ้ากระทบต่อองค์กรในเชิงลบถือว่าเป็นอุปสรรค

๒) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในองค์กร คือ การพิจารณาถึงโครงสร้างองค์กร ทรัพยากรต่างๆ ขององค์กรเพื่อประเมินให้ทราบถึงกำลังความสามารถที่จะดำเนินงานให้สำเร็จภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เป็นอยู่และเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้าน การเงิน เทคโนโลยี สถานที่ตั้ง ฐานลูกค้า เมื่อเปรียบเทียบกับคู่แข่งแล้วจะเป็นจุดอ่อนหรือจุดแข็ง

๓) การวิเคราะห์ทัศนคติ ค่านิยม ความคาดหวัง ตลอดจนวัฒนธรรมขององค์กร เพราะการที่จะดำเนินนโยบายหรือการวางแผนกลยุทธ์ได้ได้นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงข้อเท็จจริงในการทำแผนให้สามารถปฏิบัติได้ ส่วนแนวคิดคิดว่าค่านิยมในองค์กรอาจมีความแตกต่างหรือขัดแย้งกันจึงต้องคำนึงถึงบทบาทและอำนาจที่จะผลักดันนโยบายให้เป็นผลสำเร็จ

ขั้นตอนที่ ๒ : การประเมินทางเลือกเชิงกลยุทธ์ เป็นขั้นตอนหลักจากที่ได้วิเคราะห์เชิงกลยุทธ์แล้ว ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย

๑) การกำหนดแนวทางหรือทางเลือกทางกลยุทธ์ (Strategic Option) กล่าวคือ ภายหลังจากที่ได้มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน ตลอดจนค่านิยมขององค์กรแล้ว จะเป็นขั้นตอนที่จะดูถึงความเป็นไปได้ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาองค์กร เพื่อให้ไปสู่แนวทางที่จะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และตั้งอยู่บนพื้นฐานของจุดอ่อน จุดแข็ง และความเป็นไปได้ของการนำไปปฏิบัติ บนพื้นฐานของกรศึกษา ค่านิยมของกลุ่มต่าง ๆ การกำหนดทางเลือกเชิงกลยุทธ์นั้น ย่อมหมายถึงการกำหนดทิศทางการกลยุทธ์ (Strategic Direction) เป็นการกำหนดแนวทางพัฒนาขององค์กรไปสู่อนาคต เป็นการกำหนดทิศทางการพัฒนาขององค์กร ตลอดจนการกำหนดแนวทางหรือกลยุทธ์ในทางเลือกต่างๆ เพื่อที่จะบรรลุสู่ทิศทางที่ได้กำหนดไว้

๒) การประเมินทางเลือกเชิงกลยุทธ์ เมื่อมีการกำหนดทางเลือกในเชิงกลยุทธ์หลายๆ แนวทางแล้ว จะมาสู่ขั้นตอนศึกษาถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมของแนวทางกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นการประเมินทางเลือกที่ดีที่สุด แนวทางเลือกที่ดีที่สุดนั้นจะต้องเป็นแนวทางที่คำนึงถึงจุดอ่อนจุดแข็งขององค์กรและความเป็นไปได้ได้ที่จะมีการปฏิบัติบนพื้นฐานของค่านิยม และเป็นแนวทางที่สามารถดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับโอกาสที่เปิดกว้างของอนาคตตลอดจนเป็นแนวทางที่สามารถจะหลีกเลี่ยง หรือป้องกันภัยอันตรายของการเปลี่ยนของสภาพแวดล้อมแนวทางดังกล่าวอาจจะเรียกว่า กลยุทธ์ที่เหมาะสมที่สุด (Strategic Fit) โดยสรุปในการประเมินทางเลือกเชิงกลยุทธ์นั้นเป้าหมายที่สำคัญ

ที่สุดก็คือต้องการที่จะดูถึงกลยุทธ์หรือแนวทาง หรือนโยบายที่เหมาะสมที่สุดในความเป็นไปได้ และแนวทางที่จะสามารถสร้างความก้าวหน้า ให้กับองค์กรได้ดีที่สุด

ขั้นตอนที่ ๓: การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ภายหลังจากที่ได้มีการตัดสินใจในการกำหนดกลยุทธ์และทิศทางในการพัฒนา หรือที่เราเรียกว่า “ทิศทางกลยุทธ์” (Strategic Direction) ก็จะมาสู่ขั้นตอนการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะมีการวางแผนใช้ทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นด้านการเงิน การกำหนดบุคลากร หรือการสร้างโรงงาน หรือเครือข่าย นอกจากนี้ยังหมายถึงขั้นตอนการจัดโครงสร้างองค์การที่เหมาะสมเพื่อสามารถนำเอาแนวทางหรือกลยุทธ์ที่ได้ตัดสินใจนำไปปฏิบัติ นอกจากนี้ยังหมายถึง องค์ประกอบในการจัดแบ่งโครงสร้างองค์การ รวมทั้งการกำหนดระบบในการบริหารตลอดจนการกำหนดระบบเกี่ยวกับสารสนเทศ และการสร้างค่านิยมหรือวัฒนธรรมขององค์การ

การวิเคราะห์กลยุทธ์ (Strategic analysis) หมายถึงการวิเคราะห์ถึงปัจจัยและสถานะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรและกลยุทธ์ขององค์กร เพื่อที่จะได้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับปัจจัยต่างๆ รวมทั้งสถานะของตัวองค์กรได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น การจัดการเชิงกลยุทธ์และนโยบายธุรกิจ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (Environmental Analysis) เป็นกระบวนการขั้นแรกของการจัดการเชิงกลยุทธ์ ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่สำคัญ ในการศึกษาการจัดการระบบเปิด (Open System) หมายถึงการให้ความสนใจในสภาพแวดล้อม” (พักต์ผลจง วัฒนสินธ์ และพสุ เดชะรินทร์, ๒๕๔๒: ๑๓๓-๑๓๗)

การวิเคราะห์เพื่อการจัดการเชิงกลยุทธ์มีองค์ประกอบ ๓ ด้าน ประกอบด้วย

๑) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก (Analysis of Extremely

Environment) คือ การตรวจสอบโดยละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ซึ่งองค์การต้องเกี่ยวข้องในขณะที่ทำธุรกิจ และทำการประเมินให้เห็นถึงโอกาส (Analysis of Extremely Environment) คือการตรวจสอบโดยละเอียดเกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีซึ่งองค์การต้องเกี่ยวข้องในขณะที่ทำธุรกิจ และทำการประเมินให้เห็นถึงโอกาส (Opportunities) และข้อจำกัด (Threats)

๒) การวิเคราะห์โดยละเอียดเกี่ยวกับทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ภายในและจุดแข็ง (Strengths) และจุดอ่อน (Weakness) เพื่อประเมินให้ทราบถึงกำลังความสามารถที่มีอยู่จะช่วยให้การดำเนินงานต่างๆ ดำเนินต่อไปได้ และสามารถประสบความสำเร็จได้ภายใต้เงื่อนไขของสถานะแวดล้อมขององค์การที่เป็นอยู่และเปลี่ยนแปลงไปด้วย

๓) การรับรู้ถึงค่านิยมส่วนบุคคล และวัตถุประสงค์ส่วนตัวของกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจ (Personal Values) รวมทั้งบุคคลฝ่ายต่างๆ ที่ยังคงมีอำนาจและอิทธิพลอยู่ ภายในแวดวงองค์กร เพราะค่านิยมส่วนตัวของบุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ตัดสินใจที่สำคัญ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อทางเลือกกลยุทธ์ ดังนั้น เพื่อให้กลยุทธ์เป็นที่ยอมรับโดยคณะบุคคลเหล่านี้ ผู้บริหารวางแผนกลยุทธ์จึงควรรับรู้ค่านิยมดังกล่าว และปรับกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับค่านิยมและความชอบส่วนบุคคล จนเป็นที่ยอมรับไป และการพิจารณาตกลงใจเกี่ยวกับความรับผิดชอบขององค์การที่พึงมีต่อสังคม (ธงชัย สันติวงษ์, ๒๕๔๔: ๓๒)

การบริหาร: ความหมายความสำคัญแนวคิดและทฤษฎี

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) (๒๕๔๙: ๑) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การ

บริหารหมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น เมื่อว่าตามคำนิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั่นคือในวันอาสาฬหบูชา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์

วิจิตร ศรีสะอ้านและคณะ (๒๕๒๓: ๔) ได้สรุปสาระสำคัญของการบริหารไว้ว่า “การบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ที่ร่วมมือกันทำกิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยการใช้กระบวนการ และทรัพยากรที่เหมาะสม”

คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง (๒๕๔๙: ๙) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ Henry Fayol โดยได้เสนอองค์ประกอบมูลฐานของการบริหารแบบกระบวนการ ๕ ประการที่เรียกว่า POCCC ได้แก่ ๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การสร้างทางเลือกหรือแนวทางดำเนินการไว้ล่วงหน้าเพื่อใช้ในการตัดสินใจในอนาคต ๒) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างหน่วยงานและระบุหน้าที่โดยการผสมผสานระหว่างวัตถุดิบและเงิน ๓) การบังคับบัญชา (Commanding) หมายถึง การทำให้เกิดการดำเนินงานตามที่ได้มีการกำหนดไว้ซึ่งการบังคับบัญชาที่ดีนั้นจะต้องมีการติดต่อสื่อสาร ๒ ทาง กล่าวคือ การยอมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถแสดงความคิดเห็นได้ ๔) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การรวมความพยายามของผู้ปฏิบัติงานและช่วยสนับสนุนให้เกิดการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเพื่อให้การทำงานสำเร็จ และ ๕) การควบคุม (Controlling) หมายถึง การติดตามการดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

Gulick L. and Urwick J. (1973: 18-19) ได้กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดถึงกระบวนการด้านการบริหารไว้ว่า กระบวนการบริหารนั้นต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญหรือที่เรียกย่อๆ ว่า “POSDCORB Model” ได้แก่ ๑) การวางแผน (P=Planning) หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้าง และทำอย่างไร ๒) การจัดการองค์การ (O=Organizing) หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างของหน่วยงาน การจัดสายงาน ตำแหน่งต่างๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน ๓) การจัดหาบุคคล (S=Staffing) หมายถึง การจัดหาบุคคล เป็นการบริหารงานทางด้านบุคคล อันได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี ประเมินผลการทำงาน และการให้พ้นจากงาน ๔) การอำนวย (D=Directing) หมายถึง การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการหน่วยงานให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ๕) การประสานงาน (Co=Coordinating) หมายถึง การประสานงานกิจการด้านต่างๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน ๖) การรายงาน (R=Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหาร และสมาชิกของหน่วยงานได้ทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงานว่าก้าวหน้าเพียงใด และ ๗) การงบประมาณ (B=Budgeting) หมายถึง การงบประมาณ การจัดทำงานงบประมาณ บัญชีการใช้จ่ายเงิน การควบคุมและการตรวจสอบด้านการเงิน

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารการศึกษายุคใหม่

ในพระพุทธศาสนานั้นมีหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการบริหารการศึกษามากมายใน

ที่ผู้เขียนขอยกตัวอย่างหลักพุทธธรรมที่มีความสอดคล้องกับการบริหารยุคใหม่มากที่สุด ดังนี้

๑. สังคหัตถุ ๔ เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). ๒๕๗๗ : ๑๘๗) ได้แก่ ๑) ทาน การให้ คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน ๒) ปิยวาจา หรือ เปยยวัชชะ วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือ วาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะ อ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่ นับถือ ตลอดจนคำแสดงประโยชน์ ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี ๓) อัตถจริยา การประพฤติประโยชน์ คือ ขวนขวาย ช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุง ส่งเสริมในทางจริยธรรม และ ๔) สมานัตตตาคือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๗: ๓๑-๓๔) ได้กล่าวถึงหลักพุทธธรรมไว้ในหมวดสองเรื่อง คนกับชีวิตถึงคนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ (ชีวิตที่เลิศล้ำสมบูรณ์) ไว้ว่า คนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตนจนไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงแม้ต่อความตายก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตนอยู่อย่างดีที่สุดและได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์ค้ำค้ำกับการที่ได้เกิดมาแล้วชาติหนึ่งเรียกได้ว่าเป็นอยู่อย่างผู้มีชัยประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต คนเช่นนั้นคือผู้ที่ได้เข้าถึงจุดหมายแห่งการมีชีวิตและดำเนินชีวิตของตนตามหลักการต่อไปนี้ นำชีวิตสู่จุดหมายคือดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิต คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ

จุดหมายชั้นตาเห็นหรือประโยชน์ปัจจุบันที่สำคัญประกอบด้วย ๑) มีสุขภาพดีร่างกายแข็งแรงไร้โรค งามสง่าอายุยืนยาว ๒) มีเงินมีงานมีทรัพย์สินจากอาชีพสุจริตพึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจ ๓) มีสถานภาพดีทรงยศเกียรติไมตรีเป็นที่ยอมรับในสังคม ๔) มีครอบครัวผาสุกทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ทั้งหมดนี้พึงให้เกิดมิโดยธรรมและใช้หรือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขโดยชอบทั้งแก่ตนและผู้อื่น

๒. ฆราวาสธรรม ๔ คือ ธรรมสำหรับฆราวาส, ธรรมสำหรับการครองเรือน, หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ได้แก่ ๑) สัจจะ ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง ๒) ทมะ การฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา ๓) ขันติ ความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย และ ๔) จาคะ ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้างพร้อมที่จะรับฟัง ความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ๒๕๕๗: ๑๔๐)

๓. คีล ๕ หรือ เบญจคีล คือ ความประพฤติชอบทางกายและวาจา, การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย, การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ๒๕๕๗: ๒๓๙) ได้แก่ ๑) ปาณาติปาตา เวรมณี เว้นจากการปลงชีวิต, เว้นจากการฆ่าการประทุษร้ายกัน ๒) อทินนาทานา เวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เขามิได้ให้, เว้นจากการลัก โกง ละเมิดกรรมสิทธิ์ ทำลายทรัพย์สิน ๓) กามเมสุมิฉฉาจา เวรมณี เว้นจากการประพฤติดินในกาม, เว้นจากการล่วงละเมิดสิ่ง

ที่ผู้อื่นรักใคร่หวงแหน ๔) มุสาวาทา เวมณีนี เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง และ ๕) สุรา เมรยมชชปมาทภูฐานา เวมณีนี เว้นจากน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท, เว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ

ศีล ๕ ข้อนี้ ในบาลีชั้นเดิมส่วนมากเรียกว่า สิกขาบท ๕ (ข้อปฏิบัติในการฝึกตน) บ้าง ธรรม ๕ บ้าง เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีศีล คือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีล คำว่า เบนฺจศีล ที่มาในพระไตรปิฎก ปรากฏในคัมภีร์ชั้นอปทาน และพุทธวงศ์ ต่อมาในสมัยหลัง มีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็น นิจศีล (ศีลที่คฤหัสถ์ควรรักษาเป็นประจำ) บ้าง ว่าเป็น มนุษยธรรม (ธรรมของมนุษย์ หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์) บ้าง

๔. ไตรสิกขา ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษาคือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง ๒) อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิต

เพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่น สมาธิอย่างสูง ๓) อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง เรียกร่างๆ ว่า ศील สมาธิ ปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ๒๕๕๗: ๑๒๕)

บทสรุป

กลยุทธ์การบริหารการศึกษายุคใหม่ ในทัศนะพระพุทธศาสนานั้นพุทธศาสนาได้เน้นกลยุทธ์การบริหารการศึกษาเชิงพุทธเพราะการบริหารการศึกษาที่ดั้นด้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารการศึกษามากน้อยเพียงใด เพราะผู้บริหารมีอาชีพมีมาก แต่ผู้บริหารมีอาชีพที่ประกอบด้วยหลักพุทธธรรมนั้นหายาก ในส่วนของกลยุทธ์การบริหารการศึกษาของพุทธศาสนานั้นเน้นผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ มีสายตาที่กว้างไกล เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติรู้จักประยุกต์ใช้หลักการบริหารการศึกษาควบคู่กับหลักพุทธธรรมในการบริหารจึงจะได้ชื่อว่าเป็นนักบริหารในศตวรรษที่ ๒๑

บรรณานุกรม

- คณาจารย์ภาควิชาบริหารรัฐกิจ. **สรุปเนื้อหาวิชาทฤษฎีองค์การ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๙.
- ธงชัย สันติวงษ์. **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๔.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิธีในการบริหาร**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **ธรรมนุญชีวิต**, ฉบับปรับปรุงใหม่ พิมพ์ครั้งที่ ๒๘. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์. ๒๕๔๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- ศักดิ์ผลจง วัฒนสินธ์ และพสุ เดชะรินทร์. **การจัดการเชิงกลยุทธ์และนโยบายธุรกิจ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- วิจิตร ศรีสอ้าน และคณะ. **หลักและระบบบริหารการศึกษา**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๓.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินท์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔.
- Gulick L. and Urwick J., **Papers on the Science of Administration**. New York: Institute of Public Administration, 1973.